

Adriano Olivetti

Xumeu Mestre

Si parlem d'indústria, de disseny, d'arquitectura o d'organització urbanística del territori, no és un desbarat batejar el segle XX com a segle Olivetti. L'Olivetti va ser una empresa industrial important i modelica de màquines d'escriure i d'instruments de teclat, que va expressar l'esforç social i els desitjos culturals de l'home del segle XX. La va fundar el 1908 l'enginyer industrial Camillo Olivetti, rigorós en l'estudi dels processos de producció, exigent en la qualitat del producte i socialista declarat; va ser el seu fill Adriano, nascut el 1901, qui va imprimir a la companyia el caràcter pel qual es coneix arreu del món.

Adriano Olivetti fou empresari per herència, enginyer per formació, polític per la inquietud social que el seu pare li va inculcar, amant de la cultura i l'art per naturalesa i heterodox per personalitat. El seu pensament independent, la seva concepció de la política, la seva habilitat empresarial, el seu esforç per la perfecció tècnica i sobretot el seu interès per l'art aplicat a la vida i al producte industrial, varen ser els components d'una activitat, unitària i coherent, que va expressar en tot allò que va fer.

El pensament polític d'Adriano Olivetti considera que l'home és lliure i social per natura i que un dels seus trets característics és la necessitat irrenunciable de l'art i la cultura. Va participar per activa i per teòrica en política –el pla urbanístic i regulador de la vall d'Aosta és part de la seva activitat com a polític– com a pensador va elaborar una teoria, analítica i rigorosa, que rebutja qualsevol dogmatisme, considera la burocràcia una traba entre la persona i l'estat, i exigeix la llibertat garantitzada de la persona. Una teoria clara i ordenada, de la mateixa manera que el seu pare havia organitzat el procés industrial que va cristal·litzar en l'Olivetti M1.

En un moment que es considerava que el socialisme utòpic era una fantasia romàntica irrealitzable, Adriano Olivetti va ser qualificat d'utopista, epítet injust i erroni perquè no s'havia limitat a proposar una hipòtesi per a l'organització de la comunitat, sinó que va dur les seves proposicions a la pràctica i va utilitzar la seva pròpia companyia com a model o maqueta. Va ser un empresari incòmode perquè –en un món en què el benefici de les empreses començava a perfilar-se com única directriu en l'organització de la societat–, va demostrar que l'obtenció de beneficis no exigeix l'explotació immisericable de l'ésser humà, ni és incompatible amb l'excel·lència del producte –de la qual parteix el disseny– ni amb la qualitat estètica i constructiva de l'arquitectura per a fer més agradables els llocs de treball i d'oci. Les seves fàbriques estaven acompanyades de petites ciutats amb habitatges per als seus empleats, proveïdes d'equipaments socials, sanitaris, culturals i docents, guarderies infantils, edificis destinats a l'oci, l'esport i el descans, i menjadors comunitaris; també va construir colònies de vacances lluny de l'àrea d'influència de les fàbriques. Qualsevol edifici, residència o equipament, va merèixer l'atenció del millor arquitecte.

Whether talking about industry, design, architecture or urban organisation of the territory, one could do worse than call the 20th century the Olivetti century. Olivetti was an important, model industrial company producing typewriters and keyboard instruments that expressed like no other the social and cultural aspirations of 20th century man. It was founded in 1908 by industrial engineer Camillo Olivetti, a man rigorous in his study of production processes, demanding with product quality, and a declared socialist; his son Adriano, born in 1901, would go on to stamp the company with the character that made it known worldwide.

Adriano Olivetti was a businessman through inheritance, an engineer through training, a politician through the social concern that his father drummed into him, a lover of culture and art by nature, and heterodox due to his personality. His independent thought, conception of politics, business skills, desire for technical perfection and artistic interest applied to life and the industrial product, made up a unitary and coherent activity that he expressed in numerous facets.

Adriano Olivetti's political thinking has as its basis the human being, whose attributes he recognises as freedom and a social nature, and as a characteristic indissociable from its condition, a need for culture and art. He participated in politics actively and theoretically; the Valley of Aosta's urban and regulatory plan was due to his activity as a politician; as a thinker he produced an analytical and rigorous theory that rejected all dogmatism, he considered bureaucracy an obstacle between person and state, and demanded that human beings be guaranteed liberty, this theory is clear, and ordered with the same professionalism his father showed in organising the industrial process that crystallised in the Olivetti M1.

When it was considered that utopian socialism was an impossible romantic fantasy, Adriano Olivetti was classed as utopian, an unfair and mistaken epithet since he had not limited himself to proposing hypotheses to organise the human community. He put his propositions into practice and used his own company as a model. He was an uneasy businessman because – in a world where company profits started being outlined as the only premise for organising society – he showed that obtaining profits did not require the pitiless exploitation of human beings nor is it incompatible with product excellence – of which it forms part of the design – nor with the aesthetic and construction quality of architecture, which is designed to make places of work and leisure more pleasant. His factory sites included small villages with homes for his employees, equipped with social, healthcare, cultural and teaching facilities, children's nurseries, buildings designed for leisure, sports and relaxation, and communal dining rooms. He also built holiday camps far from the factories' areas of influence. Any building, whether factory, residence or facility, deserved the attention of the finest architect.

Entre la redacción de este texto y su publicación ha irrumpido una crisis mundial que puede ser un rayo de esperanza para el futuro de la arquitectura.

Between the writing of this text and its publication, a worldwide crisis has erupted and may provide a hint of hope for the future of architecture.

Entre la redacció d'aquest escrit i la seva publicació ha esclatat una crisi mundial que pot ser una esperança per al futur de l'arquitectura.

Nulla aesthetica sine ethica, o sea, apaga y vámonos.
José María Valverde

Si se habla de industria, de diseño, de arquitectura o de organización urbanística del territorio, no es un disparate llamar siglo Olivetti al siglo xx. Olivetti fue una empresa industrial importante y modelica de máquinas de escribir e instrumentos de teclado que expresó como ninguna las aspiraciones sociales y culturales del hombre del siglo xx. Fue fundada en 1908 por el ingeniero industrial Camillo Olivetti, hombre riguroso en el estudio de los procesos de producción, exigente en la calidad del producto y socialista declarado; su hijo Adriano, nacido en 1901, había de imprimir a la compañía el carácter por el cual fue conocida en todo el mundo.

Adriano Olivetti fue empresario por herencia, ingeniero por formación, político por la inquietud social que le inculcó su padre, amante de la cultura y el arte por naturaleza, y heterodoxo por personalidad. Su pensamiento independiente, su concepción de la política, su destreza empresarial, su afán de perfección técnica y su interés artístico aplicado a la vida y al producto industrial, fueron los componentes de una actividad unitaria y coherente que expresó en múltiples facetas.

El pensamiento político de Adriano Olivetti tiene como eje la persona humana, a la cual reconoce como atributos la libertad y la naturaleza social, y como característica indissociable de su condición, la necesidad de la cultura y del arte. Participó en la política por activa y por teórica; el plan urbanístico y regulador del valle de Aosta se debe a su actividad como político; como pensador elaboró una teoría, analítica y rigurosa, que rechaza todo dogmatismo, considera la burocracia un obstáculo entre la persona y el estado y exige la libertad garantizada de la persona humana; esta teoría es clara, y ordenada con la misma seriedad con que su padre había organizado el proceso industrial que cristalizó en la Olivetti M1.

Quando se consideraba que el socialismo utópico era una fantasía romántica irrealizable, Adriano Olivetti fue calificado de utopista, epíteto injusto y erróneo puesto que no se había limitado a proponer unas hipótesis para la organización de la comunidad humana, sino que llevó sus proposiciones a la práctica y utilizó la propia compañía como modelo o maqueta. Fue un empresario incómodo porque –en un mundo en que el beneficio de la empresa empezaba a perfilarse como única premisa para la organización de la sociedad– demostró que la obtención de beneficios no exige la explotación inmisericable del ser humano ni es incompatible con la excelencia del producto –de la cual forma parte el diseño– ni con la calidad estética y constructiva de la arquitectura, que se concibe para hacer más agradables los lugares de trabajo y de ocio. Sus fábricas estuvieron escoltadas por pequeñas ciudades con viviendas para sus empleados, provistas de equipamientos sociales, sanitarios, culturales y docentes, guarderías infantiles, edificios destinados al ocio, el deporte y el descanso, y comedores comunitarios, también construyó colonias de vacaciones lejos del área de influencia de las fábricas. Cualquier edificio, fuera de

La seva amistat amb Luigi Figini fóra una explicació que cada obra fos encarregada a l'arquitecte idoni, i cada model dels seus productes al dissenyador adequat; el mateix criteri el va estendre als projectes urbanístics de la seva dedicació política. Es podria redactar una història de l'arquitectura italiana del segle XX sense cap més il·lustració que els edificis Olivetti; en els projectes i edificis a l'estranger van treballar-hi arquitectes com Le Corbusier, Louis Kahn, Egon Eiermann, James Stirling, Kenzo Tange o Correa i Milà.

Adriano Olivetti va morir el 1960, i el va succeir el seu fill Roberto, que va donar continuïtat als principis ètics, estètics i industrials de la companyia. En els edificis projectats a finals del segle XX ja es podia veure que l'arquitectura anava a cedir pas als arquitectes-genis de l'Star System.

El 2003 la companyia va ser fagocitada per una empresa americana. Es pot considerar heroica la seva resistència fins als primers anys del segle XXI. Una empresa com l'Olivetti és inimaginable en aquests temps neocons de la globalització, i ho seria encara que renunciés a l'obra social, perquè una gran indústria que elabora els seus productes en països on generalment es respecten els drets humans i en els quals hi ha inversió pública de caràcter social, no és competitiva.

A l'absència d'ètica correspon la d'estètica, el destí de l'arquitectura no ha anat millor, l'Star System és un ball de disfresses a casa dels nous rics, i el nivell de l'arquitectura més estesa és espantós. És cert que hi ha bona arquitectura més enllà de les fronteres de l'S. S., perquè hi ha bons arquitectes, però les bones obres són escasses, i el temps que encara ha de venir no sembla millor. L'absència de debat arquitectònic, la falta d'estímul –i d'entusiasme com a conseqüència–, la confiança en la recepta –per molt culta i *resultona* que sigui–, la substitució de la reflexió per a successives modes, i el trist ventall de la mal anomenada cultura –que té com a únic criteri de valor allò de: veiem qui l'amolla més grossa–, empobreix de forma alarmant el repertori de recursos figuratius i condueix inevitablement la més bona arquitectura a l'academicisme.

Aquesta lloança –o elegia, segons com se miri– s'il·lustra amb arquitectura Olivetti. Valgui com a record del que era arquitectura. ♦

Xumeu Mestre

Traduït per Magdalena Jaume

His friendship with Luigi Figini could be why each work was commissioned to the ideal architect, and each model of his products to the appropriate designer; the same criterion spread to all urban projects in his role as a politician. A history of Italian 20th century architecture could be written with no further illustrations than those of the Olivetti buildings, and the company's projects and buildings abroad were the work of architects such as Le Corbusier, Louis Kahn, Egon Eiermann, James Stirling, Kenzo Tange and Correa and Milà.

Adriano Olivetti died in 1960, he was succeeded by his son Roberto, who gave continuity to the ethic, aesthetic and industrial principles of the company. In some buildings designed in the late 20th century one could already intuit that architecture was going to give way to the architect-genius of the Star System.

In 2003 the company was swallowed up by an American company. Its resistance until the early 21st century can be considered heroic. A company like Olivetti is unimaginable and impossible in the neocon times of globalisation, and would still be so even if it renounced its social work, because major factories producing in countries where human rights are generally respected and where there is public investment of a social nature, are not competitive.

Corresponding to the absence of ethics is that of aesthetics, the destiny of architecture has fared no better. The Star System is a fancy-dress ball in the house of the nouveau riche, and the level of common architecture is frightful, however you look at it. True, there is good architecture beyond the frontiers of the S.S., because there are good architects, but good works are scarce and the future is not looking bright. The absence of architectural debate, the lack of stimulus –and of enthusiasm as a consequence– the confidence in the recipe –however cultured and attractive it may be– the substitution of reflection by successive fashions, and the sombre range of what is wrongly called culture –whose single value criterion seems to be: Let's see who can cause the biggest stir –alarmingly impoverishes the repertoire of figurative resources and irremissibly leads the best architecture to academicism.

This panegyric –or elegy, depending on one's view– is illustrated with Olivetti architecture. May it stand as a memory of what architecture was. ♦

Xumeu Mestre

Translated by Debbie Smirthwaite

montaje, residencia o equipamiento, mereció la atención del mejor arquitecto.

Su amistad con Luigi Figini podría ser una de las causas de que cada obra fuera encargada al arquitecto idóneo, y cada modelo de sus productos al diseñador adecuado; el mismo criterio se extendió a los proyectos urbanísticos de su faceta de político. Se podría redactar una historia de la arquitectura italiana del siglo XX sin más ilustraciones que los edificios Olivetti, y en los proyectos y edificios de la compañía en el extranjero trabajaron arquitectos como Le Corbusier, Louis Kahn, Egon Eiermann, James Stirling, Kenzo Tange o Correa y Milà.

Adriano Olivetti murió en 1960 y le sucedió su hijo Roberto, que dio continuidad a los principios éticos, estéticos e industriales de la compañía. En algunos edificios proyectados a finales del siglo XX ya se podía intuir que la arquitectura iba a ceder el paso a los arquitectos-genios del Star System.

En 2003 la compañía fue engullida por una empresa americana. Se puede considerar heroica su resistencia hasta los primeros años del siglo XXI. Una empresa como Olivetti es inimaginable e imposible en los tiempos neocon de la globalización, y lo sería aunque renunciara a la obra social, porque una gran industria cuyos productos se elaboran en países en que generalmente se respetan los derechos humanos y en los cuales hay inversión pública de carácter social, no es competitiva.

A la ausencia de ética corresponde la de estética, el destino de la arquitectura no ha sido mejor, el Star System es un baile de disfraces en casa de los horterillas pijos, y el nivel de la arquitectura común es espantoso, se mire como se mire. Es cierto que hay buena arquitectura allende las fronteras del S.S., porque hay buenos arquitectos, pero las buenas obras son escasas y el porvenir no pinta bien. La ausencia de debate arquitectónico, la falta de estímulo –y de entusiasmo como consecuencia–, la confianza en la receta –por muy culta y *resultona* que sea–, la sustitución de la reflexión por las sucesivas modas, y el lúgubre abanico de la mal llamada cultura –cuyo único criterio de valor parece ser: A ver quién la suelta más gorda–, empobrece de forma alarmante el repertorio de recursos figurativos y conduce irremisiblemente la mejor arquitectura al academicismo.

Este panegírico –o elegía, según se mire– se ilustra con arquitectura Olivetti. Valga como recuerdo de lo que era arquitectura. ♦

Xumeu Mestre